

Motion till riksdagen 2013/14:Kr8

**av Tina Ehn och Agneta Börjesson (MP)
med anledning av prop. 2013/14:3**

Läsa för livet

Förslag till riksdagsbeslut

1. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att fler yrkesgrupper ska få ta del av fortbildningsinsatser på läs- och skrivområdet.
2. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om utbildad personal i skolbiblioteken.
3. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om att rättighetshavarnas förhandlingsrätt ska skyddas.
4. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om riksdagens roll vid beslutsfattande om biblioteksersättningen.
5. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om upphovsmännens arbetsvillkor.
6. Riksdagen tillkännager för regeringen som sin mening vad som anförs i motionen om åtgärder för allmänhetens tillgänglighet till e-böcker.

Motivering

God läsförmåga är en central del av all inläring. Det utvecklar minne, förmåga till uppmärksamhet, koncentration och abstrakt tänkande. Läskunnighet är en förutsättning för faktainhämtning och det utvecklar förmågan till självständigt kritiskt tänkande. Det handlar också om att ha förmågan att kommunicera, göra sin röst hörd och att delta i det demokratiska samtalet. En god läs- och skrivförmåga är helt enkelt avgörande för att varje barn ska kunna utvecklas och nå sina drömmar. Samtidigt visar internationella undersökningar att svenska elevers läskunnighet har försämrats på senare år. Var femte 15-åring når i dag inte upp till en grundläggande nivå i läsning – en nivå som är nödvändig för att kunna tillgodogöra sig även annan kunskap – enligt den senaste PISA-undersökningen. I förhållande till utmaningen i att locka unga

Fel! Okänt namn på

människor till lust att läsa är propositionen *Läsa för livet* tunn och förslår enligt Miljöpartiets mening inte på långa vägar. Flera av de viktiga förslag som Litteraturutredningen presenterade i betänkandet *Läsandets kultur* (SOU 2012:65) saknas i propositionen. Samtidigt är flera av de satsningar som ändå läggs fram i propositionen omfördelningar av medel och inte nya tillskott – såsom att 30 miljoner flyttas från folkbildningens anslag till att de ska gå till läsfrämjande. Det bedrivs redan i dag ett stort antal läsfrämjande insatser inom folkbildningen. För att utveckla detta krävs dock inte att medel öronmärks – det behövs verkliga satsningar för läsfrämjandet i Sverige.

Miljöpartiet vill se betydligt större satsningar på läsning än vad som presenteras i propositionen gällande bland annat läsning i skolan, krav på bemannade skolbibliotek och en lösning för e-boken. Att främja mer läsning hos såväl barn som vuxna framstår som mer angeläget för varje dag. En viktig åtgärd för att öka förståelsen för språket och möjligheten att aktivt forma sitt språk är att prioritera de läsfrämjande insatserna.

Läsning i skolan

Svenska elevers kunskaper i läsförståelse har försämrats under det senaste decenniet enligt den senaste PISA-undersökningen. Nedgången är störst hos elevgrupper där många redan tidigare hade svårt för läsning. Även den internationella undersökningen PIRLS (Progress in International Reading Literacy Study), som undersöker läsförmåga hos elever i årskurs fyra visar att läsförståelsen bland svenska elever försämrats. Skolinspektionen granskade under 2012 läsundervisningen i svenska för årskurs sju t.o.m. nio. Slutsatsen av granskningen är att eleverna inte utmanas i sin läsning och att skolorna sällan följer upp läsundervisningen. Den visar även att texter från digitala medier, exempelvis bilder, film och bloggar, sällan används i undervisningen och att flera skolor saknar skolbibliotek eller har skolbibliotek som behöver utvecklas så att biblioteket blir en aktiv del i elevernas läsutveckling. Där det finns bibliotek och bibliotekarier har de stor betydelse för elevers lärande.

År 2010 granskade Skolinspektionen undervisning med fokus på läsprocessen i svenska för årskurs fyra t.o.m. sex. Slutsatsen är att skolorna saknar strategier för läsutveckling i de årskurserna. Även om lärarna är bra på att hitta elevernas olika läsnivåer organiserar de inte undervisningen efter dem.

Med anledning av ovanstående välkomnar Miljöpartiet förslaget om en fortbildningsinsats för lärare inom läs- och skrivområdet. Däremot ser vi förslaget som otillräckligt. Litteraturutredningen föreslog mer omfattande insatser. Flera remissinstanser har poängterat att fler behöver omfattas av insatsen, exempelvis att den behöver rikta sig till skol- respektive folkbibliotekarier för att folkbibliotek och skola ska kunna samarbeta och komplettera varandra i uppdraget läsfrämjande.

Miljöpartiet anser att läsning behövs i alla ämnen och fortbildningen ska vara öppen för alla lärare i förskola, grundskola och gymnasium. Förskollärare som ges möjlighet att ta del av kompetensutvecklingen kan fungera som de läsombud i förskolan som föreslagits. Utöver lärare har fler yrkesgrupper

och professioner behov av kunskaper om läsningens betydelse och läsfrämjande. Med tanke på bibliotekens viktiga funktion bör även bibliotekarier ges möjlighet till kompetensutvecklingen för att fördjupa sin specialistkompetens inom fältet. Det utökar även möjligheterna för lärare och bibliotekarier att samarbeta och komplettera varandra.

Vad som här har anförts om att fler yrkesgrupper ska ha möjlighet att ta del av fortbildningsinsatser på läs- och skrivområdet ska riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Skolbibliotek

Hälften av Sveriges elever saknar tillgång till ett bemannat skolbibliotek visar Kungliga bibliotekets rapport Skolbibliotek 2012. En av sex elever saknar helt skolbibliotek. Det innebär att 210 000 elever i grundskolan och gymnasiet inte har tillgång till skolbibliotek på den skolenhet de går på. Sju procent av landets skolenheter har vare sig tillgång till skolbibliotek eller samarbete med folkbiblioteket för elevernas räkning. Två tredjedelar av skolorna som har tillgång till skolbibliotek har ingen eller lägre bemanning än 20 timmar i veckan på biblioteket. En av fyra elever som går på skolor som rapporterat personaltimmar har tillgång till ett skolbibliotek som är bemannat mindre än fem timmar i veckan. Det innebär att de skolbibliotek som finns ofta har så låg eller ingen bemanning att skolbibliotekspersonalen inte hinner undervisa eleverna i informationssökning och källkritik. Skolbibliotekspersonalen hinner heller inte göra särskilda insatser för elever med lässvårigheter.

Litteraturutredningen innehöll ett förslag om att tydliggöra skolbibliotekens betydelse i skolförordningen (2011:185) och gymnasieförordningen (2010:2039), för att främja elevernas intresse för läsning. En övervägande majoritet av remissinstanserna tillstyrkte förslaget. Flera remissinstanser ansåg att krav på bemannade skolbibliotek i stället bör lagregleras eller omformuleras till ett krav.

I propositionen konstateras att ”flera av utvärderingarna pekar på att elever i skolor med skolbibliotek med utbildade bibliotekarier har mellan 10 och 20 procent högre resultat i standardiserade lästest än elever i skolor med sämre biblioteksresurser”. Trots det går propositionen inte vidare med litteraturutredningens förslag.

Miljöpartiet anser att skolbiblioteken är viktiga när det gäller att främja läsandet både i grundskolan och i vuxenutbildningen. Det är framför allt inte samlingen böcker som skolan har tillgång till som är avgörande utan tillgången till en skolbibliotekarie. För att underlätta elevers lärande behövs personal som är specialiserad på informationshantering, urval och kritisk analys. Därför bör det i skollagen formuleras krav på att alla skolbibliotek också måste ha utbildade bibliotekarier. Genom det blir skolbiblioteken ett forum för eleverna att stärka sin läsning, och de får också möjlighet att med hjälp av bibliotekarien, utveckla förmågan att förstå och analysera text, kritiskt granska innehåll och sätta in innehållet i relevanta sammanhang.

Fel! Okänt namn på

Vad som här har anförts om att skolbiblioteken bör innefatta utbildad personal, bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Biblioteksersättningen

Förhandlingsrätt

Modellen med biblioteksersättning tillkom 1955 och har sedan dess varit väl förankrad. Sedan 1985 har nivån på ersättningen fastställts genom förhandlingar enligt ett avtal mellan regeringen och upphovsmännens organisationer. I direktiven till utredningen till Läsandets kultur anförde regeringen att utredaren skulle ”överväga om den förhandlingsordning mellan staten och upphovsmännen som tillämpas för biblioteksersättningen fortfarande är tidsenlig eller om den kan ersättas med ett annat förfarande som ger de berörda grupperna insyn i för dem viktiga processer”. Denna skrivning antyder att regeringen inte prioriterar att rättighetshavarnas förhandlingsrätt säkras. Denna farhåga bekräftas delvis av att regeringen i propositionen inte ger uttryck för någon ambition att säkerställa rättighetshavarnas förhandlingsrätt; det saknas konstruktiva förslag på hur upphovsmännens förhandlingsrätt ska skyddas.

Miljöpartiet bedömer att risken finns att förhandlingsöverenskommelsen reduceras till förmån för ersättningar som ensidigt bestäms av regeringen. Miljöpartiet anser att detta vore olyckligt. För legitimiteten med biblioteksersättningen är det viktigt att förhandlingsrätten skyddas och ersättningen kopplas till antal bibliotekslån. Om så inte sker finns risken att ersättningen på sikt reduceras till att uppfattas som ett bidrag. Vi står inför risken att ett välfungerande system monteras ned, vilket också berörda rättighetshavare uttrycker en oro för.

Miljöpartiet oroas av att upphovsmännens förhandlingsrätt om biblioteksersättning fortfarande förefaller hotad. Författarnas ställning behöver stärkas och därför anser vi att förhandlingsrätten bör förtydligas. En positiv utveckling för biblioteksersättningen bidrar till att kulturskaparna får bättre arbetsvillkor. Regeringen bör återkomma med tydliga förslag på åtgärder som leder till att författarnas förhandlingsrätt även på lång sikt säkras. Detta bör riksdagens som sin mening ge regeringen till känna.

Riksdagens roll

Regeringen anför i propositionen att riksdagens beslut om den grundläggande inriktningen för biblioteksersättningen inte i detalj bör reglera ersättningens utformning utan vara begränsat till de övergripande principerna. Regeringen anför vidare att tidigare riksdagsbindningar bör upphävas och ersättas av ett ställningstagande med innebörden att grunden för biblioteksersättningen ska vara att de litterära upphovsmännen ska ersättas för att deras verk lånas ut vid folk- och skolbibliotek. I propositionen framhålls också att biblioteksersättningen ska bidra till att förbättra författarnas ekonomiska villkor.

Miljöpartiet delar själva grunddragen i förslaget till ställningstagande men anser att det är allvarligt om riksdagen fråntas möjligheten att fatta beslut om bibliotekersättningen. Propositionens förslag leder till att besluten i stället fattas av regeringen. Det är olyckligt om beslutsfattande som rör bibliotekersättningen koncentreras till Kulturdepartementet. Bibliotekersättningen är av alldeles för stor betydelse för Sveriges författare och översättare och därmed för nyproduktionen av svensk litteratur, för att riksdagens inflytande ska minskas. Miljöpartiet anser att riksdagen även fortsättningsvis ska ha det avgörande inflytandet över medelstillelningen till bibliotekersättningen. För detta talar särskilt den oro som uttrycks av rättighetshavarna själva. Av det skälet bör riksdagen återkomma med förslag med innebörden att riksdagen ytterst fattar beslut om bibliotekersättningens omfattning och inte regeringen. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Författarnas arbetsvillkor

I propositionen anför regeringen följande: ”Sett över en längre tidshorisont bör uppräknningen av ersättningen vara i paritet med den generella pris- och löneomräkningen för statens budget. Pris- och löneomräkningen innefattar ett visst effektivitets- och produktivitetskrav, vilket bland annat Författarförbundet har påtalat. Regeringen anser dock att de ekonomiska förutsättningarna för bibliotekersättningen inte på ett avgörande sätt bör avvika från det som gäller för statens budget i övrigt. Regeringen avser att inleda en dialog med upphovsmännens parter om de föreslagna förändringarna i en ny förhandlingsordning.”

Regeringen bör enligt Miljöpartiets mening återkomma till riksdagen med förslag om hur upphovsmännens arbetsvillkor kan stärkas. Att författare, lyriker, översättare och andra upphovsmän kan verka under rimliga förhållanden är avgörande för att framtidens litteraturproduktion ska säkras. Det kan också ifrågasättas om systemet med pris- och löneomräkning i det här fallet bör användas. Det innebär att litteraturproduktionen tvingas underkasta sig krav på effektivitet och produktivitet på ett sätt som riskerar att få till följd att upphovsmännens möjligheter till rimliga arbetsvillkor försämras. Kulturskapande är väsensskilt från produktion av fysiska ting och det är därför inte rimligt att författare och lyriker behöver underkasta sig effektivitetskrav enligt samma art som näringslivet. En på förhand definierad modell för uppräknning riskerar också att leda till att förhandlingarna i praktiken förlorar sin betydelse.

Vad som här har anförts om att regeringen måste vidta åtgärder för att rättighetshavare ska få rimliga arbetsvillkor bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Fel! Okänt namn

E-böcker

E-böcker fyller en funktion i litteraturutbudet som ett viktigt komplement till traditionella böcker. Digitaliseringen av samhället skapar otroligt många möjligheter, och inte minst e-böckerna har en potential att öka litteraturens tillgänglighet.

Försäljningen av e-böcker ökar, men så länge varje enskilt lån innebär en kostnad för biblioteken på 20 kronor blir utlåningskostnaderna orimligt höga, vilket hämmar litteraturens spridning och tillgänglighet. Det innebär också en ekonomisk belastning på folkbiblioteken. Detta får den märkliga konsekvensen att ju mer populär litteratur, desto större blir kostnaden för biblioteken.

Den svenska regeringen måste enligt Miljöpartiets mening ta initiativ för en hållbar lösning för e-boken i Sverige. I Norge har staten gått in och utformat ett digitalt biblioteksavtal. Böcker som publicerats mellan år 1900 och 2000 i Norge ska således läggas ut fritt på ett digitalt bibliotek. Äldre böcker ska kunna laddas hem och upphovsrättsskyddade verk kommer att finnas för läsning på skärmen. Samtliga norska förlag finns med i det digitala biblioteket, som drivs av norska Nasjonalbiblioteket. Sammanlagt beräknas digitaliseringsprojektet kosta åtta miljoner norska kronor. För att skapa en hållbar lösning i Sverige bör regeringen ta ett initiativ till en bred utredning/parlamentarisk beredning runt e-boken och framtiden, inte minst bibliotekens roll. Detta bör riksdagen som sin mening ge regeringen till känna.

Stockholm den 16 oktober 2013

Tina Ehn (MP)

Agneta Börjesson (MP)